

PITANJE CRKVE SV. KRIŽA U SUČURJU NA HVARU

Nikola Čolak

U radu *Iz života iseljenika Makarske i njenog Primorja na srednje dalmatinskom otočju u XVII i XVIII st.*¹⁾ iznio sam da je u vrijeme Kandijskog rata (1645–1669) u Sućurju na Hvaru pored stare crkve Sv. Jurja, u kojoj su služili augustinci kao župnici, postojala i crkvice ili kapela Sv. Križa. Ova je pripadala franjevcima, koji su predvodili migracije stanovništva iz Makarske i njenog Primorja u toku tog rata, a potjecali su iz Samostana Sv. Marije u Zaostrogu i Samostana Sv. Križa u Živogošću.

Ta se crkvice u dosada poznatim vrelima ne spominje ni prije ni poslije toga niti joj danas postoji trag. Zbog toga se počelo sumnjati u njezino postojanje. Dr. Niko Duboković Nadalini u »Biltenu Historijskog arhiva Komune hvarske«²⁾ iznio je u vezi s time mišljenje današnjeg župnika u Sućurju don Dinka Vrankovića, prema kojemu je pogrješkom tako nazvana franjevačka crkva Sv. Antuna u Sućurju, valjda u vezi s najbližim Samostanom Sv. Križa u Živogošću, iz kojega je došao jedan dio franjevacu i stanovništva iz tog kraja pod vodstvom istih – dakle zamjenom intitulacije franjevačke crkve u Sućurju i franjevačkog samostana u Živogošću. Ovo je mišljenje kao vjerojatno prihvatio i sâm Duboković.

Međutim kapelu Sv. Križa u Sućurju spominje hvarski biskup Vincencije Milani u svojoj vizitaciji god. 1658, dakle u toku Kandijskog rata. On ju čak opširnije i opisuje³⁾

S druge strane crkva posvećena Sv. Anti Padovanskom, koja još i danas postoji u Sućurju, a nalazi se na južnom dijelu sela na tzv. Donjoj Bandi, bila je sagrađena pet godina kasnije, tj. god. 1663, kako svjedoči i sam natpis na crkvi. Franjevci prebjegli iz Zaostroga i Živogošća u Sućuraj na početku Kandijskog rata u nekoliko su navrata molili mletačke vlasti u Dalmaciji, da im odobre sagrađiti tu crkvu. Iz terminacijê generalnog providura za Dalmaciju i Albaniju Andrea Cornera izdane u Šibeniku 27. svibnja 1661. vidi se, da je vlada oklijevala s davanjem dozvole za gradnju crkve zbog blizine mletačke tvrđave u mjestu.⁴⁾ 26. travnja 1662.

vlada je odobrila korak gen. prov. Cornera. Ali u to se je vrijeme već bilo započelo gradnjom crkve, kako saznajemo iz dopisa senata upućenog Corneru.⁵⁾ Crkva je bila dogotovljena već 1663. godine.

Iz ovoga se vidi, da se kapela Sv. Križa, koja se je nalazila na današnjoj Donjoj Bandi sela na mjestu u staro doba zvanom Gubavac, a koju spominje biskup Milani 1658, ne može poistovetiti s crkvom Sv. Antuna, jer ova tada nije ni postojala.

Nadalje fra Bonaventura Pjerković, gvardijan samostana u Zaostrogu i vođa naroda iz kraja oko Neretve, koji se u bijegu ispred Turaka sklonio u Sućuraj, bio je dobio dozvolu za gradnju obične kapele u čast Blažene Gospe od Ružarija na istom rečenom mjestu Gubavcu već 1648, kako saznajemo iz jednog dopisa hvarskog kneza Giovannija Pizzamana od 30. kolovoza te godine. Taj je kapeli general Foscolo u izdanoj dozvoli, koju prenosi svojim riječima hvarski knez, odredio točno dimenzije: 12 lakata u dužini i šest lakata u širini. Nova bogomolja može biti jedino obična kapela i ništa više.⁶⁾ Ovoj kapeli nisam našao spomena na drugom mjestu. Stoga ni ne znamo pouzdano, da li je ona ikada bila podignuta.

Tako bi na mjestu Gubavcu prije nego je bila podignuta današnja crkva Sv. Ante 1663. postojale dvije kapele ili manje crkvice, što na prvi mah izgleda malo vjerovatno.

Međutim u Sućurju su u vrijeme Kandijskog rata postojale dvije skupine franjevaca svaka sa svojim oratorijem i župom. Spomen na njih nalazimo u vizitaciji hvarskog biskupa Andreisa iz 1669. On dobro razlikuje te dvije skupine: jedni su oni pod vodstvom fra Mihovila Jelavića, koji vrši župničku dužnost; a drugi se nalaze pod gvardijanom fra Marjanom Serotićem, koji također vrši istu dužnost.⁷⁾

Za prvu skupinu franjevaca fra Mihovila Jelavića pouzdano znamo, da je došla u Sućuraj u toku Kandijskog rata, jer je između njih i njihovih izbjeglica kao novih stanovnika s jedne strane i augustinaca i starih stanovnika na drugoj strani nastala svađa oko jurisdikcije nad vjernicima jedne i druge skupine i oko privilegija novih stanovnika. Nije jasno podrijetlo druge skupine fra Marjana Jelavića. Najvjerovatnije je ova skupina franjevaca predvodila ranije migracije stanovništva s kopna u Sućuraj i ostala mjesta na obližnjim otocima.

Može se stoga nagađati, da su spomenute kapele Gospe od Ružarija i Sv. Križa služile navedenim skupinama franjevaca sve dok nisu sagradili novu i veću crkvu Sv. Antuna Padovanskoga. Obje su se kapele nalazile na istoj punti zvanj Gubavac. Jedna je od njih najvjerovatnije bila na istom mjestu, na kome se nalazi današnja crkva Sv. Ante. Vjerovatnije, da se tu nalazila zajedna crkva Sv. Križa, jer ovoj iza podignuća crkve Sv. Ante nestaje u vrelima traga. U svakom slučaju nakon zidanja crkve Sv. Ante u neposrednoj blizini obje su izgubile svoju funkciju i nestale.

Dvije su se pak skupine franjevacu vremenom ujedinile i okupile u zajedničkom oratoriju oko crkve Sv. Ante. Ovaj se nikad nije razvio u pravi samostan, nego je vazda ostao podružnica samostana u Zaostrogu, kako nam potvrđuju brojne isprave iz kasnijih vremena.⁸⁾

BILJEŠKE

- 1) Prilozi povijesti otoka Hvara, Split 1959, sv. I, str. 106
- 2) Dodatak i ispravak »Popisa spomenika otoka Hvara« – Bilten Historijskog arhiva Komune Hvarske, Hvar 1959, br. 1, str. 5.
- 3) Arhiv Hvarske kurije, Visitationes, Visite dell'anno 1645–1668, vizitacija biskupa Vincencija Milanija, str. 1111.
- 4) Arhiv Franjevačkog samostana u Zaostrogu, svezak pod naslovom »Sućuraj«, br. 16, list 1. – Ovakve vrste terminacija mletačkih magistrata s točno označenim restrikcijama podsjećaju nas na fermene turskih sultana, kojima su nakon teške borbe odobravali zidanje kršćanskih crkava na području Turske carevine.
- 5) Arhiv Franjevačkog samostana u Zaostrogu, i. m. br. 17., l. 1. Više drugih detalja u vezi s gradnjom crkve Sv. Antuna iznijet ću u posebnoj radnji o Sućurju.
- 6) I. m. br. 1, l. 1.
- 7) Arhiv Hvarske kurije, n. m., vizitacija biskupa Giovannija Andreisa god. 1668, str. 60.
- 8) Pitanje franjevacu u Sućurju i njihov odnos prema augustincima kao dušobrižnicima starih stanovnika obradit ću u posebnom radu o Sućurju. Kraći osvrt na pitanje starih crkava u Sućurju dao sam u prikazu izdanja Historijskog arhiva u Hvaru u Zadarskoj reviji, Zadar 1960, br. 1, str. 75.